

NATURA CUVÂNTULUI. DIN(SPRE) “RĂZGÂNDIRILE” LUI NICHITA STĂNESCU

Luminița CHIOREAN

Abstract

“The Poem Physiology”, a volume in prose, called by writer, Nichita Stănescu, a “pre-poetical phenomenon”, proposes as topic of discussion the meta-poetical discourse as a variant to poetics arts. The text in prose intersects with the text in verse similar to a simultaneous world.

Poetry is autoscopic; prose is a telescope, a distance investigation of what poetry can create through the world. At the level of reception of poetry, a metalinguistic reality is envisaged, which originates in the word, whereas its finality originates in the state of mind, in feelings; in the “ineffable” lived at the border between thinking in images and thinking in notions- other simultaneous worlds.

Man knows the world by means of the language “creek”. Consequently, the world appears as a reference system both within the poem as well as within prose, in the “utterances” about poetry, through the meta-word found as an ontological reality arranged in dichotomies- simultaneous worlds alike.

The present approach is included within a universal semantics that generates “the word model”.

0. Apelând la o hermeneutică a textului literar completată cu adnotări lingvistice, lucrarea propune o altă receptare a cuvântului, natură și descriere reasezate într-un “destin” săvârșit pe fundamente livrești și poezesti deopotrivă oferite de “răzgântitele” poeme ale lui Nichita Stănescu, cele de pe urmă scrise. Este un proces desfășurat în trepte ale cunoașterii venite dinspre mitologie, carte religioasă, filosofie și, surprinzător, lingvistică și cultură, încât lectura acestor dialoguri / interviuri cu Poetul “con-semnează” un posibil model semiotic al cuvântului - aspect central într-o “fiziologie a poeziei”.

De parcă i-ar fi fost în preajmă, fiind atent la “anatomica și fiziologia” *cuvântului*, într-o “*răzgândită*”, poetul replică cititorului, chemându-l într-un “joc al poemului”¹.

1. Preceptul mallarmean formulat de R. Jakobson, din pricini de “judecare” a poeziei², și anume: “*Poezia va da un sens mai pur cuvintelor tribului*” este mult înrudit sau mult mai evident (pe-)trecut la Nichita Stănescu, care spunea că: “*cel mai important lucru pe care trebuie să-l știe un poet este că el se naște cu tribul său, pentru că poetul este legat de o limbă...*” Fericită joncțiune dintre poet și cel împătimit de rostirea în propria-i limbă. Pentru susținerea excursului metasemantic propus, nu întâmplător am rememorat fragmentul: “Poetul ca și soldatul” poate fi o parafrază metaforică a profesiei de credință a poetului în “*a fi trezorierul, grănicerul limbii învățate nu numai din contactele cu oamenii, subliniază poetul, ci și cu ochii cu nările și cu gura și cu fruntea și cu trupul*”. Se observă că vorbirea ochilor este privilegiată: așadar cuvântul trebuie să preia de la ochi calitatea aceea de a vedea “*gama suavă a înțeleșurilor*”.

E limpede că privirea sugerează întâmplarea sau “pe- trecerea” semnificativă a “corporalității” cuvântului- aspect hermeneutic propice “*lecturii ca act de interpretare complexă în măsură să hotărască semnificația poetică, ansamblul de semnificații, izotopiile ce reclamă, potrivit retoricii contemporane, o atitudine “poetică” adecvată*, după cum sublinia criticul Ion Vlad, în analiza unui poem nichitian, sugestiv intitulat: “*Poezia ca eveniment al lecturii*”³.

2. În încercarea de teoretizare, critica literară a ezitat în ceea ce privește încadrarea prozelor din volumul *“Fiziologia poeziei. Proză și versuri, 1957-1983”*, ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, într-un gen proximal. Astfel M. Ungheanu⁴ consideră că *“Respirări”*, ediție apărută sub îngrijirea poetului Gb. Tomozei, ar putea fi o “addenda la cărțile de poezie”, iar E. Simion nu include prozele scurte la eseuri, numindu-le, tot poetic, *“contemplații, mici parabole lirice”*⁵.

Apreciem ca fiind justificate opiniile criticilor Ion Pop⁶ și Daniel Dimitriu⁷, care susțin că prozele incluse în volumul de referință, cele din publicistică și interviuri, dimpreună pledează pentru *“un univers imaginar de al doilea plan”*, un discurs metaliterar. Nu criteriul formal interesează, ci scopul acestor scrieri, conținutul lor. Însuși poetul va oscila între posibilele titluri⁸.

Despre *“Antimetafizica”*, se poate spune că este o carte de dialoguri⁹ între maestru și discipol, în care biografia Poetului subscrie postulatelor estetice referitoare la *“Nașterea și devenirea artei poetice”*.

3. *“Fiziologia poeziei”*, volum în proză numit de Nichita Stănescu *“un fenomen pre-poetic”*, și cele 11 *“Răzgândiri”*¹⁰ propun cititorului discursul metasemantic.

Textul în proză se intersectează cu textul în versuri - asemenea unor lumi simultane. Însuși poetul optează pentru un astfel de titlu: *“Avant-sentimente la o carte de scrieri în proză și în versuri”*.

Mai mult: prozele, chiar și unele poezii, relevă ritualul scrierii poeziei, de la *“scoaterea cuvântului din zona sonoră”* la *“fixarea lui în cea vizuală”* (funcția apofantică); ritual al *“fiziologiei poeziei”*, în care *“cuvântul văzut este vehiculul al unei tensiuni de conștiință nenouțională”*¹¹, înscriindu-se într-un discurs despre *“facerea poeziei”*.

Fenomenul *“pre-poetic”* apare doar în conștiința poetului, și nu a poeziei¹². Estetica poeziei deja rostuite ca individualitate presupune interferența a două domenii: *“fiziologia ideilor”* prin al cărei limbaj filosofic se va interpreta *“fenomenul pre-etic”* și *“fenomenologia poeziei”* interesată de receptarea operei.¹³

Așadar *“Fiziologia poeziei”* (ne-) ar propune un dialog despre **metacuvânt**¹⁴?

**“Lăsând cuvintele să circule peste mine,
ca niște automobile de curse, ca niște trenuri electrice,
numai s-ajungă mai iute la destinație,
numai ca să le-nvăț cum se transportă lumea,
de la ea însăși,**

la ea însăși”.¹⁵ Sau altceva?

Deocamdată reține principiul simultaneității la care, cu o frecvență asiduă, uimitoare, apelează Creatorul. Simultaneitatea înscrie lumea în sincronie într-o dinamică ce refuză percepția, iar poetul adaugă: *“Față de un sistem de referință, în mișcare, existândul modifică uluitor, până la **simultaneitatea cu sine, infinitele existentului**”*. Este varianta nichitiană a existențialismului: lupta de identitate a *“în-sinelui”* cu *“pentru-sinele”*. Și un postulat ontologic.

Destinația semnificației pare a fi crearea unei alte lumi în care cuvintele ne învrednicesc cu alte trupuri. Cuvintele nu-s vrednice? Sau ele se opun Cuvântului celui dintâi, el tată al realului? Ruperea Cuvântului – semn al tragediei limbajului, alt postulat ontic - în *“vorbirea în limbi”*, poliglossia, este expresia verbală a spectrului de semnificații ivite între

lumină, conform tradiției biblice de asociere a cuvântului cu lumina, Logos și Lux, și întuneric, circumscriere a sferei (“Cuvântul e sfera ce se contemplă pe sine”) situate între registrul diurn și cel nocturn.

Omul este materia pe care cuvintele o-nscriu în/cu sentimente:

“Înbămat sunt

la un car abstract.

Scade trupul meu pe măsură ce

se umflă în mine

măștile răsând și plângând ale cuvintelor.¹⁶ –

“Trupul omului este o mască, cum râsul și plânsul sunt **măști ale cuvântului**”, adaugă poetul.¹⁷ În consecință, în ontos, se instituie trăirea, trăindul.

Ontos-ul nostru se manifestă timid prin gestică lansată de cuvânt:

“Născut dintr-un cuvânt îmi duc înțelesul

într-o pustietate divină..”¹⁸

Toate aceste “puncte de fugă”, fragile postulate ontice pledează pentru identificarea cuvântului “cu oriceul și oricândul”, statuare subliniată de poet printr-o reflecție semiotică: “numai în sens și semnificativ, amândouă suprapuse și simultane și reprezentând o dimensiune în afara creatului și a increatului, timpului și spațiului, existenței și existândului, materiei și antimateriei și în genere extrapolateoricărei forme antagonice sau contradictorii.” În consecință: prezența simultană a două sau a mai multor stări în aceeași “stare de limbă”, deci simultaneitatea, reflectă dezvoltarea însăși a limbii, schimbarea sa continuă, dinamica limbii.

4. Dacă poezia este o autoscopie¹⁹, proza, prin investigarea la distanță a ceea ce poate ființa poezia prin cuvânt, ne apare ca o telescopie.

La nivelul receptării poeziei va funcționa principiul simultaneității în numirea “tulburătorului nu-știu-ce” trăit la vama dintre **gândirea în imagini și gândirea în noțiuni - alte lumi simultane**: semnul lingvistic, numind obiectul, devine obiect al poeziei²⁰ sau “limbajul ca obiect al poeziei”.

Poezia e singura realitate: **“Cuvintele fiind umbra structurii materiei, căutam întruna sursa ce a iluminat materia ca să lase o umbră atât de majestuoasă, atât de semantică. Tendința către această sursă retrage uneori cuvintele prin materie, distrugând materia, către sursa inițială. Traversarea cuvintelor prin materie nu mai ține de cuvânt, ea s-ar putea numi chiar poezia.”**²¹

Altfel spus: imaginile se referă la cuvintele care anunță lucrurile, noțiunile la semnele poetice:

Numai cuvintele au ființă,²²

numai ele există, există fugind

speriate de moarte, de lucruri.

O, lucrurile, deschid un ochi pironitor

și-l clatină în dreapta, în stânga

după cuvinte.

Cuvintele fug, se fac străvezii,

lucrurile stau, se fac vizibile.

O, lucrurile, exarcerbare a vidului.²³

Ele au doar o fericită, osmotică întâlnire: lucrurile fiind concretețea materiei, cuvintele le îndăruiesc cu umbra²⁴ existenței:

”În străfundul fiecărui lucru nu există

până la urmă decât un cuvânt-(...) ²⁵ *Cuvântul doar însoțește numele adevărat al lucrurilor, cum însoțește umbra orice obiect compact. Cugetarea filosofului ar putea ajuta în înțelegerea semnificării: “Umbratilis vita la propriu, spune Andrei Pleșu, aceasta este viața poetului [...] Cuvintele (i-) au devenit umbre”²⁶, ecouri, zăpezi, semnificații ale trăirii- de senzație, de percepție.*

Lucrurile sunt cele familiare, căci materia, asemenea nouă, este simultană numai cu secunda: “...lucrurile vin

*tot mai aproape,
și pieptul mi-l strâng și mă dor²⁷”*

*“O, voi lucruri, Sfinxuri mișcătoare,
Și tu, iluminare!²⁸”*

Dacă materia are timp, cuvântul are eternitate... **”Cuvântul este simultan cu orice, oricând”**. Supuși cuvântului, prin numele dat și prin potențialul de numire a lumii cu care suntem înzestrați, gustăm (simultan!) din veșnicie, și totuși pentru un anume timp.

“Umbra vieții mele sunt cuvintele mele.”- este gândirea relației identitare între cuvânt și poet, efect al **“personalizării”** limbajului.

“Eu sunt simultan cu propria mea secundă, cuvintele mele sunt simultane cu orice, oricând. Singura [mea] proprietate este aceea de a avea spirit. A avea materie e risipă.”²⁹ Spiritul este forța ordonatoare a cuvintelor:

*“Materia o mângâi, abia atingând-o
cu suvoiu străveziu al cuvintelor mele
care o-nfășoară, și mult mai rapid
se-ntorc în moarte, lăsându-mă-n lume”³⁰.*

Prin harul de-a inventa cuvinte care să anime lucrurile, care să construiască lumi, omul e un solitar, în ordinea materiei. Este Fiul risipitor de existență:

“Și când sfârșeam cuvintele, inventam altele.”

Se demarează astfel un imaginar al “în-scrierii” cuvintelor în lume și în simultaneitate cu ființarea lucrurilor, din pricini de însoțire, cum ar spune Poetul, asemenea unei nuntiri.

5. Omul cunoaște lumea prin “fanta” limbajului. În consecință, cuvântul apare ca sistem de referință, atât în poem, cât și în proză, în “rostirea despre poezie”, prin **metacuvânt aflat ca realitate ontologică dispusă în dichotomii - tot lumi simultane.**

În eseurile lui Nichita Stănescu, cuvintele pot fi percepute ca naturi dihotomice, manifestate în simultaneitate: profană/ cosmică, concretă/ abstractă, vorbită/ scrisă, lingvistică/ poetică, pronunțându-se astfel asupra unui **model semiotic**, așezat **în umbra celui poetic**, ca autentică sursă de iluminare a materiei. *În războiul cuvântului cu cuvânt și al verbului cu verb*, se ajunge la o împăcare cu sine și cu făptura lucrului *“ce ia cunoștință de existență”*.

5.1. Modelul poetic este fireasca expresie a triadei Anthropos- Logos- Cosmos, în care Logosul mereu se va impune prin dubla sa natură³¹: de conector și de realitate în sine.

Limbajul despre lume este vehiculat între actanții unui **“dia-logos”**: **eu și tu**, printr-un dinamism al verbelor **sunt/ ești**, ce-i înscriu pe aceștia ca potențiale **instanțe** ale discursului. Se face referință de fiecare dată la acest cuplu: **eu și tu** deja înscriși în peisajul textului poetic. Pentru că sunt exprimați ca existențe.

Doar **“Omul-fantă are îndepărtate origini.**

El vine din afară(...)
Ia ființă venind(...)
Omul-fantă face înconjurul lumii
și există numai cât să ia cunoștință
de existență....

*Omul-fantă moare
ca să ia cunoștință de moarte...*³²

Este aceasta perspectiva inedită pe care o oferă poetul înspre captarea sensurilor venite dinspre lume, concretizate în lucruri:

**“Niciodată n-am să fiu sacru. Mult,
prea mult am imaginația
celorlalte forme concrete... (foamea de concretețea
lucrurilor
și de real...)**

Iată-mă...

*Trăiesc în numele păsărilor,
dar mai ales în numele zborului.
Cred că am aripi, dar ele
nu se văd.. **Totul pentru zbor.**
**Totul,
pentru rezema ceea ce se află
de ceea ce va fi..***

**Totul pentru a îmbrățișa,
amănunțit, totul,
pentru a pipăi nenăscutele priveliști,
și a le zgârâia
până la sânge
cu o prezență.**³³

Limbajul ne apropie pe unii de alții într-o conștiință colectivă, manifestată prin *funcția textuală*³⁴ a cuvântului:

**“Noi stăteam ca niște cuvinte
alcătuind unii lângă alții
un înțeles de frază
o vorbire întrupată
a unei mari ființe...”**³⁵

Mai mult decât prin poezie, proza ne angajează în “contemplarea poeziei din afara ei”. Neavând dimensiune, cuvintele pot fi oriunde, oricând. Ele sunt înfometate de spațiu: “Cuvântul are spațialitate și relief”.³⁶ Cât despre timp, îl ignoră..., paradoxal, doar o vreme, atât cât vor afla temei în spiritul omului, căci a lor existența în asemenea mod le este condiționată.

Pe când rațiunea poeziei încifrează lumea de cuvinte în simboluri ontologice, între gândirea în noțiuni și gândirea în imagini își face prezența **“tulburătorul nu-știu-ce”**³⁷ care generează **modelul poetic al indicibilului.**

5.2. În **modelul semiotic** este prezentă o dualitate relațională esențială în fundamentarea semnificației, bineînțeles poetice, situație exprimată între dichotomia de structură a semnului, modelul binar alcătuit dintr-o formă *minimă, concretă* și *“un maximum de conținut”*, și dichotomia intențională a semnului, perceput ca natură simultană sensibilă și spirituală. Astfel **la nivelul semnului se înregistrează o expresie** (exprimă ceva) **și o desemnare** (expresia comunică ceva), dar ceea ce rămâne este semnificarea “existândului”, sensul:

**“Cade-o frunză, și-un sentiment se-nfășoară în jurul ei,
Mult mai rapid căzând spre lume.**

**Bate-o aripă, și se-nfășoară-n jurul ei un sentiment
Mult mai rapid bătând spre lume.”³⁸**

5.2.1. Sau mai limpede se va susține o disertație asupra **naturii lingvistice al cuvântului**, mereu așezată dihotomic cu celălalt **aspect poetic**, discutat anterior: **“Cuvântul are un înțeles al lui propriu și acesta este înțelesul (=expresia); cuvântul mai are și un înțeles al lucrurilor și acesta este bineînțelesul (=desemnarea)”** Și aceste aspecte se referă doar la conținut³⁹. Dar se pledează pentru modelul triadic: cuvântul desemnează un lucru care în gândirea celor doi actanți ai dialogului pot comunica realități diferite, având ca suport “fidel” cuvântului inițial doar semnul: *“Cuvintele și lucrurile sunt totuna și ele nu pot fi dezîmbrățișate decât prin **semnul amândurora**...El este trecerea stândă locului, locul mișcării dinlăuntru. El e singurul care este înafară. **El este dezîmbrățișarea cuvântului de lucrul cuvântat.**”⁴⁰*

Într-o limbă poetică Nichita explica prezența semnului temporal, pledoarie a naturii poetice:

**“Ah, cuvintele, tristele,
ele curg în ele însele,
deși sensul lor e static...
Prima literă a oricărui cuvânt
se află-n trecut,-
ultima literă- de asemeni,
numai trupul cuvântului
e în prezent.”⁴¹**

Și un alt exemplu, din eseul de mai sus: **”De la o vreme se face tot mai frig, dar nici albul zăpezilor nu se arată și nici negrul urmelor labelor de lup tras spre munte.”- în care” frigul”** refuză asocierea cu semnele iernii, preferând un alt orizont: posibil cel al morții sau doar al singurătății, al izolării. **“Într-adevăr!”**

Designația este funcțională prin promovarea la nivelul simbolului a stării de spirit a creatorului de limbaj. În tehnica poetică modernă, ludicul conferă realului noi trupuri, alte măști, promisiune a relevanței semnifice a unui “câmp hermeneutic” plurivalent a cuvântului devenit simbol, mult cunoscut nouă, fiindcă simbolul face parte integrantă din subconștientul nostru.

“Materialul lingvistic adeseori este limitativ, constată poetul. **Tot ce a rămas valoros în literatură, din punctul de vedere al limbii folosite, e de natură metalingvistică.”⁴²**

5.2.2. Prin foamea de real, poetul apelează la **realitatea primordială a cuvântului**, convingându-ne printr-o definiție, fie ea și laconică: “Cuvântul este tatăl realului” sau de tipul celei poetice: “Orice cuvânt e un sfârșit”.

În poezie, cuvântul se află în stare ingenuă - nu e travestit⁴³, adaptat prozodiei clasice, ci este cel ce-și re trăiește istoria. Ocupându-se “cu cuvântul de-o viață” - “Mă ocup de însăși făptura lui Dumnezeu”⁴⁴ - , pe poet îl interesează nu arta cuvântului, ci existența lui în **realitatea profană**. Cuvântul se naște și are un parcurs identic cu cel al omului: **“Îmi învățam cuvintele să iubească,**

**îmi arătam inima
și nu mă lăsam până când silabele lor
nu începeau să bată.**

*Le arătam arborii
și pe cele care nu voiau să foșnească
le spânzuram fără milă, de ramuri.*

**Până la urmă, cuvintele
Au trebuit să semene cu mine
între cuvânt și poet
Și cu lumea”.**⁴⁵

Interesantă este nașterea din/ cu iubire a cuvântului, încât își poartă “trupul străveziu, de bărbat, de femeie”- principiul Yin - Yang al ființei.

Realitatea cosmică înregistrează cuvântul într-un univers văzut din punctul aleph, cosmosafat sub imperiul dragostei și al puterii luminii, fără a repudia omul, el însuși “*un accident al luminii*”. Astfel **“Cuvântul este o sferă ce se contemplă pe ea însăși”**⁴⁶, e cosmicul raportat necondiționat la teluric, la om, la contemplație.

Cuvintele nu sunt doar manifestări ale ființei, “*ele sunt chiar ființele[...], au un fel de a trăi al lor, când libere zboară în cer ca păsările, când trăesc în simbioză cu creierul, cu coardele vocale[...], cu buzele, [locuind] pe globul creierului*”.

5.2.3. Dacă realitatea sonoră⁴⁷ este percepută ca **natură concretă** a trupului nostru, “corporalitatea” primând în poezia lui Nichita , “*cuvântul, ce e mai abstract din trup, devine cea mai durabilă parte...*” **Cuvântul este promisiunea de a lua în posesie realul**, situație în care “*între actul vorbirii și cel al apucării unui obiect nu e nici o diferență.*”⁴⁸

Deopotrivă natură concretă și abstractă, cuvântul este spațiul genezei, matricea poemului. În acest sens, notăm revelația poetică: **“Cuvântul are o dublă funcționalitate tragică**. Pe de o parte el are **timp**[...], având astfel calitatea infinitului; dar are și un [...] **semnificat atemporal**. O simultaneitate cu orice și oricând. Deci are ceva din increat, deci are măreție. **Ca material, cuvântul translează tragedia dintre creat și increat, dintre infinit și măreție.**”

6. Propunându-ne ca sistem de referință limbajul, natură metasemantică, am pledat asupra înscrierii prozelor lui Nichita Stănescu într-o semantică universală a cuvântului: “*Translația (de sens) se produce prin dubla înfățișare de Ianus Bifrons⁴⁹ a cuvântului, - și anume aceea de a întruni în sine însuși măreția increatului ca sens fără de sens și calitatea creatului ca pe o calitate fără de calitate.*” (N. Stănescu, “*A patra răzgândire sau despre înțeles*”)

Note:

1. Sintagma aparține criticului Ion Pop. Apare în eseurile publicate în rev. “Tribuna”, incluse în volumul “Nichita Stănescu- spațiul și măștile poeziei”, Ed. Albatros, Buc., 1980

- 2.R.Jakobson, "Qu' est - ce que la poesie?", eseu inclus în vol. "Huit questions de poetique", Ed. du Seuil, Paris, 1977
3. Eseu apărut în Tribuna,nr.35/1979
4. M.Ungheanu, "Nichita Stănescu, Respirări," Luceafărul, XXV, nr.25/1982, p.2
5. E. Simion, "O muntenie a spiritului", "România literară", XV,nr. 20/1982, p.9
6. Ion Pop, "Dialoguri cu Nichita Stănescu", "Steaua", XXXVIII, nr.4/1986, p. 35
7. Daniel Dimitriu, "Nichita Stănescu. Geneza poemului", Ed. Unv. "Al. I. Cuza", Iași, 1997
8. "Avant-sentimente la un volum de eseuri"; "Avant-sentimente la un volum de scrieri în proză și versuri"și "Avant-sentimente la o carte de scrieri în proză și versuri"
9. În genul dialogurilor platoniciene, formulă cunoscută și din scrierea lui G. Călinescu,"Universul poeziei".
10. "11 Elegii" / 11 "Răzgândiri" !
11. Conștiința nenouțională constituie obiectul unei "pre-etici" aflată în "fiziologia ideilor"(FP,12). Postulatul privirii ca vehicul al Sensului a fost deja amintit în pag. 1.
12. "Odată scrisă, poezia va avea un destin independent de emițătorul, cât și de receptorii ei" (FP,12). "Captarea cuvântului scris și producerea emoției estetice în receptori, continuă Nichita, ține de "fenomenologia poeziei"(FP, 12)
13. "Ars poetica", OC I/145
14. "Războiul cuvintelor", eseu ce precedă vol. "Ordinea cuvintelor", I/ 82
15. Se pare că poetul avea solide cunoștințe de estetică, fiind mai cu seamă preocupat de scrierea unui "tratat" de poezie.
16. Imaginea va fi susținută și prin exemplificarea cu versuri incluse în volume independente.
17. autoscopie= privirea înspre sine
18. "Căderea oamenilor pe pământ", OC I/211
19. "Fețele cuvântului", FP, 331
20. "Confundare", OC I/270.
21. "Limbajul ca obiect al poeziei la Nichita Stănescu" este o analiză lingvistico-poetică semnată de Ecaterina Mihăilă, studiu apărut în SCL, XLIII,nr.6/1992/p. 545-557; SCL, XLIV, nr.1/1993/p. 3-13; SCL, XLIV, nr.2/1993/p.89-100, Buc.
22. V. și "Împotriva cuvintelor", OC I/ 325-329)+ "A inventa o floare" + "Cântec de scos apa din urechi"= următoarele pagini!
23. "O, lucrurile !", OC I/ 215
24. În folclor, doar ființele au umbră. De-i "cosești" umbra omului, acela moare.
25. "Foamea de cuvinte", OC I/280
26. Andrei Pleșu...
27. "Vârsta de aur a dragostei", OC I/ 110
28. "De-a sufletul", OC I/117. Este iluminarea totuna cu poezia!?
29. "Războiul cuvintelor", OC I/ 82
30. "Schimbătorul de viteze", OC I/ 150
31. Grupul μ,"Retorica poeziei", p.83
32. "Omul-fantă. Se dedică lui Hegel, OC I/ 193-194
33. "A șaptea elegie," OC I/ 187-188
34. Funcția textuală este cea care mediază conștiința creatoare de sens.
35. "Invizibilul soare", OC II/
36. "Cuvântul- actul vcomunicării", FP, 330
37. Imaginea poate fi asociată inefabilului manifest(at) în substanța poetică.

38. "Schimbătorul de viteze", OC I/ 150
39. În interpretare hjelmsleviană: expresie și conținut, fiecare având substanță și formă. Forma expresiei+ forma conținutului = semnul.
40. "Înserare de seară", FP, 323
41. "Împotriva cuvintelor", OC I/ 326FP, 327-328
42. "Necesitatea experimentului", FP, 22
43. Cuvântul "travestit" trimite la metaforă sau alt trop, tehnică refuzată.
44. Interviu semnat de N. Prelipceanu
45. "Ars poetica" OC I/145
46. Din eseu "Necesitatea experimentului", FP, 20
47. Realitatea sonoră se referă la strigăt, la emisiunea coardelor vocale, la primul sistem de semnalizare.
48. Din "Jurnal", fragmente incluse în volumul de referință. Din punctul de vedere al **dihotomiei scris/ vorbit**, cuvântul auzit și cel citit/scriș nu sunt totuna: vorba aparține ființei, transferat pe-o pagină de carte, cuvântul este smuls din ființă, aproape că se îndepărtează, suferă de "în-străinare" de ea.
49. În mitologia indo-europeană, Ianus este zeul ambivalent cu două fețe spate-spate [...]; zeul tranzițiilor și trecerilor, marcând evoluția trecutului spre viitor, de la o stare la alta, de la o viziune la alta, de la un univers la altul; este zeul porților.. Prezidează începuturile; călăuzește orice naștere, a zeilor, a cosmosului, a oamenilor și-a făptuirilor lor. ...Dubla lui față arată că supraveghează atât intrările, cât și ieșirile, că privește în interior, cât și în exterior, de la dreapta la stânga, în față și în

Bibliografie

- Nichita Stănescu, *Respirări*, Ed. Sport-Turism, Buc., 1982
Antimetafizica, Ed. "Cartea Românească", Buc., 1985
Fiziologia poeziei, Ed. "Eminescu", Buc., 1990
Ordinea cuvintelor, Ed. "Cartea Românească", Buc., 1985
Răzgândiri. Eseuri inedite scrise în ultimele 12 zile, între 28 noiembrie- 9 decembrie 1983, publicate în revista Secolul XX, nr. 289-290-291, Buc., 1985
- Braga, Corin, *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, Imago, Sibiu, 1993
- Cugno, Marco, "Poetica necuvântului", în Secolul XX, nr. 289-290-291, 1985, p. 198-206
- Chevalier, Jean, Gheerbrant, Lain, *Dicționar de simboluri*, Ed. Artemis, Buc., 1995
- Dimitriu, Daniel, *Nichita Stănescu. Geneza poemului*, Ed. Univ. "Al. I. Cuza, Iași, 1997
- Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarii. Introducere în arhetipologia generală*, Ed. Univers, Buc., 1977
- Durant, Gilbert, *Figuri mitice și chipuri ale operei. De la mitocritică la mitanaliză*, Nemira, Buc., 1998
- Durant, Gilbert, *Aventurile imaginii*, Nemira, Buc., 1999
- Grupul , *Rhetorique de la poesie. Lecture lineare, lecture tabulaire*, PUF, 1977
- Mincu, Ștefania, *Nichita Stănescu între posis și poiein*, Ed. Eminescu, Buc., 1991
- Mugur, Florin, "Nu știți cumva unde e Calea Victoriei?"- interviu, în Argeș, nr.9/1972, p. 3
- Petrescu, Ioana Em., "Epica Magna"-o "Iliadă" a ființei", în Tribuna, nr.46/1980, p.3
- Petrescu, Ioana Em., "Organul numit poezie", în Steaua, nr.9, Anul XXXVI, sept.1985, Cluj-Napoca

14. Pop, Ion, "*Nichita Stănescu- jocul poemului*", în Tribuna nr.37, 1979,p.3
15. Pop, Ion "*Nichita Stănescu- spațiul și măștile poeziei*", Ed. Albatros, Buc., 1980
16. Pop, Ion, "*O temă cu variațiuni*", în Tribuna nr.13, 1986, p.3
17. Prelipceanu, Nicolae, "*Nichita Stănescu, peste 10 ani, la ce oră, unde?*", în Tribuna, nr. 13(1371), Anul XXVII, martie 1983, p.3
18. Vlad, Ion, "*Poezia ca eveniment al lecturii*", în Tribuna nr.35/ 1979
19. Vlad, Ion, "*În căutarea semnului*", în Tribuna, nr. 13(1371), Anul XXVII, martie 1983, p. 4